

Analiza stanja prenove v gorenjskih mestih

Referat na posvetovanju »Aktualni vidiki prenove naselbin na Slovenskem«

Večina referatov prvega dne posvetovanja o Aktualnih vidikih prenove naselbin na Slovenskem je bila širše zastavljena in se je posvečala predvsem vprašanjem teorije in metodologije procesa prenove naselbin.

Namen mojega poročanja pa je, kratko prikazati stanje načrtov prenove gorenjskih mest: Kranja, Kamnika, Radovljice in Trziča s problemi, kot se kažejo ob pripravi programov prenove ali že ob izvajanju sprejetih načrtov.

Vsa ta mesta so ohranila srednjeveško mestno jedro skoraj neokrnjeno, predvsem po svoji talni zasnovi, bolj ali manj pa so se odrazila različna slogovna obdobja v zunanji podobi mest in jim dala svoj pečat.

Dosedanja praksa v urbanističnem načrtovanju je bila takšna, da je vključevala spomeniško-varstvena določila z varovalnimi režimi za spomeniška območja in posamezne nepremične spomenike. Lahko govorimo le o »pasivnem« in ne »aktivnem« varstvu starih mestnih jeder, saj se je vsa aktivnost omejevala predvsem na varovalne režime, ni pa bilo načrtnih pobud in smernic za enakovredno vključevanje v sodobno življenje preostalih mestnih predelov. Krivda za tako stanje gotovo ni bila le na strani spomeniškega varstva, saj je bila prav spomeniško-varstvena služba tista, ki s takim stanjem ni bila zadovoljna in je dajala pobude za izdelavo programov prenove, ki naj bi spremenili statično stanje varstva v aktivni proces oživitve starih mestnih jeder.

Ohranjanje spomeniških vrednot se je tako omejevalo predvsem na posamezne spomeniške akcije, na občasne strokovne konsultacije pri adaptacijah objektov, še vedno pa je vsa varstvena politika temeljila na delnih rešitvah posameznih primerov v takem zaporedju, kot so se javljali trenutni investitorji. Ni bilo mogoče izvesti nobenega širšega usmerjanja ali programiranja posegov.

Nekatere izmed akcij, ki so bile izvedene v letih od 1970 do 1974 in 1975, kot so npr. raziskave fasad in barvne študije fasadnih nizov v zgodovinskih jedrih Kranja, Radovljice in Trziča, so že utirale pot renovi. Tako sta bili leta 1973 v Radovljici ob razgrnjeni dokumentaciji ureditvenih predlogov fasadnih nizov na Linhartovem trgu organizirani dve javni razpravi, kjer so občani akcijo podprli; sadovi osveščanja prebivalcev mesta se po večletnem delu v obnovljeni podobi fasad tržnega prostora prikazujejo vedno bolj celovito.

Ohranitev in oživitve starih mestnih jeder je ena izmed najtežjih in najbolj vsestranska naloga, v katero se vključuje spomeniško varstvo. Proces prenove starih mestnih jeder obsega poleg osnovnega hotenja po ohranitvi kulturnih in historičnih vrednot še tehnične, arhitektonske, finančne, estetske, socialne, ekonomske in širše družbene komponente. Predvsem pa zahteva ta proces stalno preverjanje dejstev, ki lahko pogojujejo končne odločitve.

Za ekonomsko, metodološko in strokovno utemeljen pristop k načrtovanju prenove je treba zbrati podrobne podatke o vseh stavbah in prostorih v mestu. Kot najuspešnejši in najbolj uporaben način zbiranja teh podatkov so se izkazali topografski kartoni, ki dajejo popoln pregled nad vsemi sestavinami urbanega tkiva. Topografski kartoni predstavljajo začetek izdelave načrta prenove in osnovno izhodišče za vse posege.

Prvič so bili topografski kratoni za dokumentacijo arhitekture uporabljeni leta 1974 v Trziču in v Kamniku ob začetku priprav za izdelavo programa prenove. Izsledki tega dela so bili

prikazani na razstavi »Dokumentacija starega mestnega jedra Trziča« decembra 1974. leta. Zbrana dokumentacija je pomenila pri nas novost in je služila kot vzorec za vse druge podobne raziskave. Postala je tudi objektivno izhodišče za načrtovanje in izvajanje prenove trziškega mestnega središča.

Načrtovanje prenove je v Trziču potekalo v stalnem sodelovanju z občani in občinsko skupščino. V letu 1975 je bil izdelan načrt prenove (Revitalizacijski načrt starega mestnega jedra Trziča), ki je bil prikazan na razstavi jeseni istega leta. Obsegal je 19 študij izhodišč in predlogov ter vrsto arhitektonskih, prostorskih in drugih študij. Še pred zaključkom in sprejetjem načrta prenove je bil ustanovljen tudi poseben Odbor za revitalizacijo mestnega jedra Trziča, v katerem delujejo predstavniki vseh uporabnikov, strokovnih organizacij in družbenopolitične skupnosti. Prav ustanovitev takega odbora je bila pomembna za uspešnost izpeljave naloge, saj je odbor sodeloval v pripravi dokončne oblike načrta prenove in aktivno spremlja in obravnava tudi izvajanje načrta. Na pobudo odbora ima Trzič prvi pri nas pravno uveljavljen načrt prenove (revitalizacijski načrt), ki ga je sprejela Skupščina občine Trzič v letu 1977. Odlok o potrditvi in izvajanju revitalizacijskega načrta starega mestnega jedra Trziča je bil objavljen v Uradnem vestniku Gorenjske — št. 9/1977.

Načrt prenove Trziča se je izrazil v naslednjih točkah:

1. Zaradi ohranjanja historičnih, likovnih in prostorskih kvalitet, ki so obnem tudi ekonomsko in kulturno upravičena izhodišča, je obstoječa zasnova prostorske ureditve mestnega jedra Trziča (sistem zazidave, tipika arhitekture, višina stavb itd.) osnova za prostorsko določanje revitaliziranih funkcij.
 2. Ker zahteva mestno jedro, še posebej tako, ki je ostalo v okviru starega mestnega jedra, predvsem dejavnosti, ki omogočajo udeležbo zlasti človekovega intelektualnega in ročnega dela, ter so namenjene neposredno človeku, naj se jim daje prednost tudi v širšem okviru (bivanja, uprava, prosveta, kultura, trgovina, gostinstvo, turizem, obrt itd.).
 3. Ker mestno središče ne dopušča intenzivnega prometa in ker je treba središče rezervirati predvsem za človeka (pešca), naj bo temu primerno urejen promet (nova možnost uvoza z avtomobili, prepoved prometa z avtomobili itd.).
 4. Trziška industrija bi lahko skupaj s trgovino ustvarila v jedru poseben prodajni in demonstracijski center, ki bi bil zaradi prihodnje turistične vloge mesta tudi ekonomsko upravičen.
 5. Mogoča je smotnejša izraba stanovanjskih površin; podrobne raziskave kažejo, da je mogoče pridobiti celo 90—100 novih stanovanjskih enot, ki naj bi bile kvalitetne in naj bi vrnilo mestnemu jedru tudi mlade družine.
 6. Da bi načrtna obnova mestnega jedra Trziča res odsevala dejanske potrebe in želje, naj bi prav vsi uporabniki sodelovali v projektiranju, načrti pa omogočajo tudi poznejše dopolnitve in spremembe, saj revitalizacija pomeni kontinuiran proces.
- Izvajanje načrta prenove je že v prvih letih po sprejetju načrta, to je že v sorazmerno kratkem časovnem obdobju, dalo prve rezultate, ki se kažejo v obnovi kompleksov Perkove in Lončarjeve hiše na Trgu svobode v Trziču. Poudariti je treba predvsem vlogo Samoupravne stanovanjske skupnosti v Trziču, ki se je neposredno vključila v načrtno prenovo mesta.

Temeljni kamen načrtno prenove mesta je po-

stala Perkova hiša — Trg svobode št. 31 in 33, ki je do leta 1977 pomenila enega izmed pomembnih in kvalitetnih spomenikov meščanskega stavbarstva v Trziču, hkrati pa tudi primer slabo vzdrževanega in dotrajanega stanovanjskega objekta z malo in slabo izrabljenimi stanovanjskimi površinami. Prvi postopek v obnovi tega stanovanjskega kompleksa je bil odkup stavb iz zasebne v družbeno lastnino. S kratkimi lapidarnimi podatki lahko prikazemo preobrazbo Perkove hiše, ki že živi v novi funkciji od spomladi 1979. leta.

Začetek del prenove — november 1977

Konec del — december 1978

Investitor: Samoupravna interesna skupnost Trzič

Projekt — Arhitekt Biro SGP Trzič

Izvajalec del: Splošno gradbeno podjetje Trzič
Število stanovanj — 16 s skupno površino 1313,08 m² in s ceno 8897,29 din za kvadratni meter

Površina poslovnih prostorov 442,56 m²

Ambientna površina — vključena v ureditev — 496,00 m²

Opredeliti je treba tudi vlogo spomeniško-varstvene službe pri izvajanju prenove Perkove hiše. Sodelovanje s projektanti, izvajalci in investitorjem je teklo od idejnega načrta prenove, prek priprave glavnega projekta do izvajanja del.

V letu 1975 je bilo začeto tudi delo na pripravi dokumentacije za izdelavo načrta prenove starega mestnega jedra v Kranju. Najprej so bili dokumentirani arhitekturni spomeniki I. in II. kategorije, v letu 1977 pa dokončno vsi spomeniški objekti v starem mestnem jedru. Akcijo arhitekturnih meritev in izdelavo topografskih kartonov sta v začetku omogočili Kulturna skupnost Kranj in Kulturna skupnost Slovenije, nato pa sta se v skupno akcijo za izdelavo programa prenove vključila stanovanjska skupnost občine Kranj in podjetje Doplan iz Kranja.

Izsledki izdelane popolne topografije arhitekturnih spomenikov in mestnih prostorov so bili prikazani na prvi razstavi v Kranju decembra 1977. leta, druga faza priprave načrta prenove pa je bila z izhodišči planiranega procesa prenove predstavljena na razstavi »Staro mestno jedro Kranj — načrt revitalizacije 2« v Kranju junija 1978.

Nato so dela pri pripravi načrta mestne prenove v Kranju nekoliko zastala in je bil načrt prenove, vključno s programskim delom komunalnih ureditev v starem mestnem jedru, izdelan v letu 1981. Zdaj je načrt prenove tik pred javno razgrnitvijo v smislu postopka sprejemanja urbanističnih dokumentov.

Podoben kot v Kranju je položaj s pripravo načrtov prenove tudi v Kamniku in v Radovljici. Postopek in metodološki pristop k izdelavi načrtov je bil enak kot v Kranju, prav tako je bil nosilec izdelave načrtov prenove dr. Peter Fister s sodelavci s Fakultete za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani. Razlika je v obeh mestih le v nosilcih interesa za prenovo mesta oz. naročnikih izdelave načrtov: v Kamniku je to Krajevna skupnost Kamnik, v Radovljici pa Skupščina občine Radovljica.

Leto 1982 bo vsekakor pomenilo močan premik na področju akcij prenove mest na Gorenjskem, saj bodo predvidoma sprejeti trije načrti prenove mest, Kranja, Kamnika in Radovljice. Dosedanji izsledki dela za prenovo mest kažejo, da imajo stara mestna jedra Kranja, Kam-

nika, Radovljice in Tržiča vrsto skupnih izhodišč in problemov, prav tako pa ima tudi vsako mesto zase svojo specifiko, ki zahteva prilaganje že uveljavljenega pristopa k načrtovanju. Predvsem gre za različne prostorske situacije v odnosu do razvoja celotnega mestnega organizma, za funkcijo središčnega ali perifernega položaja tudi po dogajanju v gospodarskem in kulturnem življenju mesta, pomembno pa je tudi vprašanje lastništva stavb v starih mestnih jedrih, kjer je število stavb v družbeni lastnini le v manjšini. Tudi družbeno zanimanje za pripravo in uveljavitev načrtov prenove se je v teh štirih mestih kazalo različno intenzivno. Tako skoraj lahko rečemo, da je odmevnost in odziv-

nost družbene skupnosti in prebivalcev v starih mestnih jedrih bila močnejša v manjših mestnih aglomeracijah, kot sta Radovljica in Tržič. Predvsem je to čutiti v zavzetosti zasebnih lastnikov stavb, pa tudi stanovanjskih skupnosti, ki se s prenovami posameznih objektov vključujejo v celotni proces mestne prenove.

Skupni problemi, ki zahtevajo pri razreševanju združevanje sil vseh sodelujočih v pripravi in izvajanju načrtov prenove, so:

- oblika ustrezne urbanistične dokumentacije za prenovo mest, saj zazidalni načrti prenove niti po naslovu niti vsebinsko ne ustrezajo načinom, namenu in cilju prenove;
- skupno reševanje istovrstnih problemov; to

je mogoče v sklopu neke regije ali zunaj nje reševati tudi s skupnimi delovnimi telesi (odbori, komisijami ipd.);

— vprašanje usposobljenih izvajalcev del v prenovi mest, zlasti kadar gre za obnove zahtevnih del, za katera že skoraj ni več izvajalcev (npr. štukature ipd.);

— zagotavljanje ustreznih gradbenih materialov, predvsem skupno reševanje vprašanja tipičnih kritin (npr. bobrovec, idr.).

Problemov, ki se kažejo v praksi izvajanja prenove mest, je prav gotovo več in tudi pojavljali se bodo vedno novi, naštetih so le tisti, ki najbolj izstopajo.